

ANANSI. WORLD FICTION este un imprint al Editurii Trei

Anansi
PORT ROYAL

KAPKA KASSABOVA

Elixir

În valea de la capătul timpului

Traducere din limba engleză și note de
Iulia Anania

EDITORI:

Silviu Dragomir
Magdalena Mărculescu
Vasile Dem. Zamfirescu

DIRECTOR EDITORIAL
ANANSI. WORLD FICTION:
Bogdan-Alexandru Stănescu

REDACTARE:
Mădălina Marinache

DESIGN:
Andrei Gamaș

DIRECTOR PRODUCȚIE:
Cristian Claudiu Coban

DTP:
Mihaela Gavriloiu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
KASSABOVA, KAPKA

Elixir : În valea de la capătul timpului / Kapka Kassabova ; trad.
din lb. engleză și note de Iulia Anania. - București : Editura Trei, 2026
ISBN 978-606-40-3418-2

I. Anania, Iulia (trad. ; note)

821.163.2

Titlul original: *Elixir*
Autor: Kapka Kassabova

Copyright © 2023, Kapka Kassabova
Copyright hartă și ilustrații © Emily Faccini, 2023

Copyright © Editura Trei, 2026,
pentru traducerea în limba română

O.P. 16, Ghișeu 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90; Fax: +4 0372 25 20 20
www.edituratrei.ro

ISBN: 978-606-40-3418-2

*Dedicată vindecătorilor, vii sau morți.
Și în amintirea bunicii mele, culegătoarea, și a
strămătușii mele, grădinăreasa, primele care m-au
îndrumat pe calea cea verde.*

Planeta nu are nevoie de mai mulți oameni de succes. Dar are nevoie cu disperare de mai mulți făuritori de pace, vindecători, restauratori, povestitori și oameni capabili să iubească, de toate felurile. Are nevoie de oameni care trăiesc bine în locurile lor, de oameni înzestrați cu curaj moral și dispuși să se alăture luptei de a face lumea locuibilă și omenoasă. Și toate astea au foarte puțin de-a face cu succesul, așa cum l-am definit noi.

David Orr, ecolog

Avem nevoie de o revoluție. Începe cu reîndrăgostirea de Pământ. Nu-i nicio diferență între a vindeca Pământul și a ne vindeca pe noi înșine.

Thich Nhat Hanh, *Scrisoare de dragoste
către Pământ*

elixir: din arabă, *al-iksir*, substanță miraculoasă
eco: din greacă, *oikos*, locuință, loc de viațuire

Pentru unele persoane au fost folosite pseudonime. Unele detalii de circumstanță au fost unificate în text. La scrierea acestei cărți nu au fost folosite plante cu efecte psihotrope, ci doar un simț al minunării.

Valea de la capătul timpului

Soarele apunea în vale, născând peste tot în jur un contur auriu strălucitor. Munții măreți din vest și din est, câmpurile arse presărate cu ciulini cât statul de om unde o iapă și mânzul ei, la păscut, ridicaseră capetele ca și cum ar fi auzit un sunet îndepărtat, până și drumul plin de gropi — totul strălucea de arșiță aurie. Tăcerea era cea a omenirii care se dusese să tragă un lung pui de somn. Greierii își acordau instrumentele pentru concertul de seară.

În lunca râului se întindeau ruinele unui oraș roman. Invadatorii, năpastele, recuperatorii de materiale, natura și nepăsarea își lăsaseră toate amprenta. Panourile explicative, scrise în trei limbi și împodobite cu steagul Uniunii Europene, erau atât de decolorate de soare, încât nu mai explicau nimic. În tepidarium prosperau cireșii, în sala de banchete se împerecheau șerpuii, iar fata din chioșcul de la intrare dormea cu capul pe biroul aflat acolo unde fusese cândva intrarea de ceremonie și unde copiii demnitarilor își plimbaseră, în lanț, puii de leu.

Satele Tunet și Foc erau pustiite de căldură, ca după un exod. Drumul era ros de ierburile înalte. Apoi, într-un lan necules de floarea-soarelui, înnegrit de semințe, toate pălăriile au întors capul către lumină. Am abandonat mașina și am pășit printre ele.

De jur-împrejur erau lanțuri muntoase albastrii. Și pretutindeni — dincolo de limita privirii și auzului — râurile care compuneau marele fluviu Mesta. Le simțeam gonind zâmbitoare la vale. Bărbații își petrecuseră cei mai buni ani ai vieții intrând până la brâu în aceste ape, împingând buștenii în aval. Femeile frecaseră rufele și-și vărsaseră supărările în aceste râuri, copiii petrecuseră veri nesfârșite prinzând pește cu mâna, turme uriașe de bivoli și cai veniseră aici să se adape și colonii întregi de păsări își făcuseră aici culcuș. Pământul e roditor și munții se scaldă în curenți mediteraneeni, o climă ideală care amestecă, precum nectarul, anotimpurile în cupa văii. Odinioară valea găzduia unul dintre cele mai mari târguri de pe continent — negustori și meșteșugari, țesătoare și pețitoare, crescători de vite și de cai, ghicitori și păstori, vorbind o babilonie de limbi și purtând tot soiul de căciuli de blană și turbane, mantii și șorțuri din in și lână. Deasupra văii s-au ridicat case de piatră, cu acoperișuri cenușii din lespezi de ardezie, și au fost plantate livezi. Au trecut multe anotimpuri. Apoi, în ultimul secol al ultimului mileniu, oamenii au început să plece, iar odată cu ei, și animalele. Luncile râului, unde se coceau merele aurii, au fost răscolite de excavatoare.

Era august. Fusesem în munți și ajunsese la mine vestea că pădurile siberiene erau în flăcări și că turbăriile arctice mocneau. Un virus a cărui formă biologică deja fierbea încă nu sosise din viitor, dar exista și în trecut. Mă aflam într-un fel de interregnum de floarea-soarelui. Timpul calendaristic își slăbise strânsoarea și eram liberă să cutreier vasta vale a Pământului.

Am smuls o sămânță dintr-o pălărie și am spart-o între dinți. Era caldă. Amețită de apus, mi-am făcut loc printre

tulpinile de floarea-soarelui. Dincolo de plantație — o pășune arsă de soare. Ici-colo stăteau împrăștiate capre și oi, iar un băiat slab, în maiou alb și cu părul decolorat de soare, ținea în mână o bătă de cioban. Sulițe de lumină se revărsau printre nori, făcându-l să arate ca un copil de aur cu turma lui nepământească. În pâlnia aceea de lumină, băiatul se odihnea sprijinit în toiag.

Până acum o sută de ani, în vale se călătorea greu — cu viteza căruței, carului, calului și catârului, bivolului și mersului pe jos. La sfârșitul zilei, băiatul mâna animalele pe lângă ruinele recente, ruinele mai vechi și cele străvechi — deși, pentru el, construcțiile noi neterminate, comuniste, postcomuniste, otomane, romane și trace însemnau același lucru. Peste fundul văii, trecând pe lângă satul Foc, numit astfel după soarele care strălucea tot anul și izvoarele termale în care oamenii șezuseră de-a lungul secolelor, cu psoriazis și ulcere, crampe și răni de război, melancolie și gută. Înapoi către satul lui, Tunet, numit astfel după furtunile care năvălesc ca o armată dinspre nord.

La fel ca băiatul acela, aveam să ies din nou la drum. Pe lângă aburii izvoarelor. Pe lângă hotelurile în formă de castele false cu turla, în stil baroc gangsteresc, unde noii îmbogățiți vin cu mașini ca niște vehicule blindate și copii apatici care se joacă pe tablete. Pe lângă mahalaua romilor, unde rufele atârnă deasupra gropilor de gunoi și un bărbat duce de funie un cal care poartă pe deșelate niște copilași. Malul râului e plin de gunoaie. Pe lângă platani bătrâni de șase sute de ani, pe lângă conace construite cu fonduri publice și care se pretind a fi pensiuni, pe lângă o cișmea cu gura spartă, al cărei ciment încă poartă secera și ciocanul și inscripția „CONSTRUIT DE O BRIGADĂ FRUNTAȘĂ A FRONTULUI NAȚIONAL“.

Ce e locul acesta ciudat? Este Europa noului mileniu.

Deasupra mahalalei aveam să urmez un drum abrupt care te uimește prin felul în care oamenii își construiau locuințe atât de sus, dar înțelegeți de ce au făcut-o — ca să evite soarta districtelor joase, aflate la mâna briganzilor, a inundațiilor și a pandemiilor. Aveam să întâlnesc un singur suflet — un bărbat chipeș, îmbrăcat în zdrențe, cu pielea arămie și părul de culoarea cenușii, cu o desagă plină, care preț de o clipă a semănat cu un figurant dintr-un film despre lumea antică, gen *Spartacus*. Aveam să mă ofer să îl iau cu mașina, iar el avea să zâmbească timid, dezvelind o gură de bătrân cu dinți stricați, spunând că stătuse să culeagă ciuperci și preferă să meargă pe jos. Zâmbetul lui m-a atins la coada sensibilă. Era asemenea văii. Aveam să ajung într-un sat unde o singură casă e locuită permanent, iar în acest sat pustiu aveam să închiriez o locuință. Anul următor aveam să fac la fel. Să cad sub vraja văii.

În ultimii zece ani am trăit lângă un râu numit Beaulieu, în Highlands, Scoția. Până la această mutare în nordul rural al Scoției, mă definisem ca orășeancă, și totuși n-am dus niciodată dorul vieții de la oraș. În fiecare zi eram bucuroasă fără motiv. Înainte avusesem nevoie de un motiv. Contactul zilnic cu râul și pădurea mi-a schimbat viața, ca și cum s-ar fi deschis o ușă și eu aș fi pășit într-un loc unde totul era mai limpede.

Locul acela nu era nou — mi l-am amintit din copilăria mea din Bulgaria. Locul acela exista în pădurile montane cu fragi și în ieșirile la cules pe care le făceam cu bunica din partea tatei în ținutul de lângă Dunăre. Se

trăgea dintr-o familie de viticultori înstăriți din zona aceea de vii, care pierduseră totul în timpul colectivizării. Dar, chiar dacă fusese desproprietărită, prin vine îi curgea must. Plecam dimineața cu traista pe umăr și ne petreceam ziua culegând urzici, cu care se freca pe degete ca leac pentru artrită, și din care făcea apoi chiftele, mâncând direct din pom duche și vișine care ne pătau hainele, adunând flori de tei și soc care mă făceau să strănut, iar ea ședea și tricota milieuri fără formă într-o pădure de pini, în timp ce eu culegeam ghinde rămase de anul trecut ca să le lipesc și să le transform în figurine amorfe. În casa ei se afla un pat pe care se uscau ierburi întinse pe ziare, iar ea mesteca tot timpul câte ceva proaspăt smuls din pământ.

Strămătușa din vecini avea o grădină plină de zarzavaturi sub vița-de-vie care adumbrea curtea, iar în șură, găini și capre. Ce emoție era dimineața să găsești ouă ascunse prin tot felul de locuri, ce miros de șură și de trandafiri! În casa ei exista o încăpere pentru păstrarea și prelucrarea hranei. Borcanele cu iaurt fermentau peste noapte, învelite în ziare, cașul proaspăt se scurgea de zer în pânze, merele se odihneau în lăzi pentru iarnă, sticlele cu socată bolboroseau, iar fagurii picurau în tăvi. Ea se afla mereu lângă o oală care clocotea sau la masa de lucru, unde întindea aluatul, bătea maioneza din ouă călduțe și curăța legumele încă pline de pământ pentru o friptură la cuptor. Priveam fascinați cum transforma în altceva lucrurile acelea amorfe smulse din pământ, ca un savant în laboratorul lui. Firește, totul trebuia gustat în permanență. Și apoi era Pusul Borcanelor, la începutul toamnei, un ritual sezonier când ea ședea lângă cazan ca o regină, pe un scaun care scârțâia, fierbând borcane pline cu bunătăți pentru a le steriliza. În

timpul săptămânii era contabilă, în weekenduri, stăpâna pământului. Hrănirea celorlalți era darul ei și, deși nu avusesse copii, era mama preferată a tuturor.

Așa am devenit fermecată de Pământul comestibil. Peste treizeci de ani, într-o țară din nord, mi-am părăsit viața urbană și mi-am pus cu bucurie cizmele de cauciuc, ca și cum tocmai se încheiase ultima zi de școală. În sfârșit eram dezinstituționalizată. Acum, râul îmi textura zilele prin coloana lui sonoră. Căările lui împădurite au devenit o extensie a picioarelor mele. Visam râul cum se umflă și scade. Când vizitam orașele care viermuiau de oameni, mă simțeam în tranzit. Atunci încremeneam toată, cu picioarele înfipite în pământ, și apa curgea prin mine. Stăteam în râu. Râul era acolo chiar și atunci când se făcea nevăzut. Când mă cotopea tristețea, mă așezam în locul în care curgea rapid și mă uitam la apa care se grăbea spre mare până ce deveneam netedă ca o pietricică. Totul e schimbare. Când eram fericită, mă așezam în același meandru și mă desfătam în apa care curgea năvalnic. Totul e bucurie. Înainte de epoca hidroelectrică, acolo fusese o cădere de apă și parcă văd fantoma cascadei în peretele barajului.

Râul este flancat de o pădure mixtă, dar lângă el a prins rădăcini o balastieră, și lângă ea, cea mai mare stație de transformare din Scoția, iar într-o zi a apărut o coloană de stâlpi uriași de înaltă tensiune care călcau în picioare pădurile și pășeau întrecând măsura peste râu și coline. Firele bâzâiau în aerul umed. Balastiera și stația de transformare erau în proprietate separată, dar se mișcau în aceeași direcție: expansiunea. Într-o altă zi a fost doborâtă o nouă fâșie lungă de pădure. Când am ieșit la plimbare și am descoperit că poteca dispăruse, din cioturi încă mai curgea

rășină. Oamenii de la balastieră dăduseră lovitura fatală arborilor mai mici, cu drujbele. Priveliștea aproape că a făcut să mi se taie picioarele. Balastiera decupase atât de aproape de cel mai apropiat pilon, încât stâlpul se afla acum pe marginea carierei. Ca un ins care își taie propriile picioare.

A fost dezgropate movile funerare pictate care conțineau ciste și pietre sculptate. Acesta fusese un loc sacru timp de două mii de ani. În decurs de o săptămână a apărut o nouă groapă uriașă și zgomotoasă, împrejmuată cu sârmă ghimpată. În doi ani, planșeul pădurii a fost epuizat. Pe fund băltea apă tulbure. Lângă carieră se afla baza de exploatare forestieră. Odinioară fusese mică, dar, asemenea carierei, se extinsese, iar zgomotul fierăstraiei devenise constant. Un bărbat furios conducea camionul forestier — odinioară un mic tăietor de lemne, acum având pe dubă inscripția „Servicii de antrepriză“. Extinderea lui fusese impulsivă de cariera pentru care lucrase cândva. Era purtat de valul nivelării pământului. În prima primăvară a pandemiei, în timp ce păsările cuibăreau și lumea era în izolare, compania în valoare de multe milioane de lire care deținea cariera a defrișat încă o bucată mare de pădure și a vândut-o pentru celuloză. Coșmarul se repeta. Au dispărut din nou copaci, poteci, afine, ciuperci, cuiburi de păsări și culcușuri de animale. Căprioarele traversau în fugă drumurile înguste de țară și erau lovite de camioane care deveniseră și ele prea mari pentru acel loc. Rătăceam în stare de șoc prin acest câmp de bătălie. Metalul înlocuia lemnul pe scară largă.

Când trăiești așa ceva, asaltul în masă asupra terenului produce o senzație în propriul corp, asemenea unei dureri cauzate de o lovitură cu un obiect metalic. E cu adevărat psihosomatică: *psihe* înseamnă suflet, *soma* înseamnă trup.

Din cauza huruitului din carieră, nu puteam să lucrez. În vise cutreieram un peisaj devastat, brăzdat de șanțuri asemenea unor morminte căscate. Pământul se mișca la propriu sub picioarele mele. Oamenii și viețuitoarele pădurii rămâneau fără adăposturi, dar avea să existe din belșug pietriș pentru construirea unor drumuri tot mai late și mai lungi, care, în cele din urmă, nu duceau nicăieri.

Localul a devenit inseparabil de global, iar condiția noastră comună traversează liber granițele, chiar și atunci când oamenii nu călătoresc. Cum începe boala? Stăteam pe marginea hăului carierei. Era o tranșee. Lângă ea fusese înfipt un indicator absurd despre sănătate și siguranță la locul de muncă. Râul sclipea printre copacii rămași.

Cum începe sănătatea? Ani la rând am urmat un tratament dat de o fitoterapeută din Scoția. Mi-au trezit curiozitatea plantele care intră în compoziția tincturilor puternice care mi-au schimbat viața în bine. În același timp, am descoperit beneficiile medicinei tradiționale chineze (MTC) și ale practicii sale asociate, qigong. Mi-au adus alinare și noi instrumente pentru a înțelege energia care curge prin toate ființele vii. Acum pricepeam de ce în fiecare primăvară mă simțeam de neoprit: pentru că energia se înalță în corpul omenesc atunci când se înalță și în plante.

În viziunea taoistă, personalitatea constitutivă a fiecărui om reprezintă un microcosmos al ecosistemelor Pământului. Fiecare individ are un amestec din cele cinci elemente: lemn, foc, pământ, metal și apă. Există, așadar, oameni ai lemnului, ai pământului, ai metalului, deși cei mai mulți dintre noi avem două sau trei elemente dominante. Primăvara este anotimpul lemnului — anotimpul creației. Copacii mei îmi șopteau despre alte păduri chiar

în timp ce erau doborâți de metal, iar eu trebuia să mă țin după urma lor. Apoi vine vara — anotimpul focului generator, care aprinde lemnul. Odată cu lunile mai și iunie, chemarea drumului deschis îmi răscolea ființa asemeni unui dragon care se trezește. Nu mai puteam să stau la birou. Cutreieram pădurile, culegeam zmeură și speriam căprioarele. Sângele îmi clocotea ca un râu ieșit din matcă. Vânătorul-culegător din mine se trezise și tânjea să întâlnească locuri și chipuri noi. Plecam de acasă cu rucsacul în spate, pregătită să dau piept cu necunoscutul, străduindu-mă să nu privesc înapoi spre omul pe care îl iubeam, fiindcă atunci aş fi rămas. El era grădinar, eu eram culegătoare. Avea să vadă cum cele două semințe de floarea-soarelui pe care le plantase primăvara o să crească cât un stat de om, cu inflorescențe ca niște lei, pentru ca apoi să se prăbușească la pământ când aveam să mă întorc acasă toamna, ca și cum ar fi fost împușcate.

Și iată-mă aici, în această vale necunoscută. Din cel mai îndepărtat colțișor din nord-vestul platourilor înalte ale Europei până la cel mai îndepărtat punct din sud-est, de la un râu la altul, am venit să caut conexiuni peste granițe și mări, între omenesc și vegetal, între fizic și metafizic. Stau întinsă pe podeaua verandei, sparg între dinți semințe de floarea-soarelui, iar furtuna se prăvălește în vale ca o salvă de tunuri. Ploaia caldă lovește acoperișurile de ardezie construite fără cuie, într-o tradiție masonică menită să dăinuie veșnic, și mănunchiuri de lumină tremurătoare străpung norii ca o profeție. Dar nu se știe cum funcționează această profeție — dacă înaintează dinspre viitor spre trecut sau

invers — și nici dacă acesta este momentul hotărâtor sau doar o repetiție. Într-o după-amiază, un fulger a lovit socul de lângă veranda în care mă aflam. M-am dat înapoi, împleticindu-mă, dar un ecou mi-a străbătut trupul și, în acest *coup de foudre*, am înțeles de ce venisem aici, călăuzită doar de o presimțire.

Valea aceasta era suspendată într-o urzeală desăvârșită de pământ, apă, foc și aer, iar înăuntrul urzelii se afla o potecă pe care trebuia s-o găsesc. Ceva fusese uitat, iar eu trebuia să mi-l amintesc. Mă chemase și venisem. Dacă făceam excepție de limbă, eram o străină. Nu știam pe nimeni. Și de data aceasta nu îmi adusesem durerea personală, adusesem durerea râului și pădurilor mele scoțiene.

Oamenii din bazinul fluviului Mesta cunoșteau suferința, dar aveau ceva prețios — pădurea. Totul era în continuare legat: crestele, oamenii, plantele. Locul acesta încă era pătruns de ceva din vechea sălbăticie — medicina, înțelesul, magia. Bulgaria, după cum am descoperit, este unul dintre principalii exportatori de plante medicinale și culinare. Multe dintre ele sunt în continuare culese din sălbăticie, iar bazinul fluvial este un centru important grație bogăției lui ecologice: trei munți, zone climatice stratificate, practic neatinse de industrie și, până în anii 1950, neafectate de mecanizare sau, în general, de modernitate. Statul comunist a exploatat din plin valea — aici se aflau plantații cu cel mai aromat tutun din lume, Basma Oriental, și din vale se culegeau milioane de tone de fructe în fiecare an. Megarecoltele acelea dispăruseră acum, dar supraviețuise altceva: un ecosistem cultural.

În Europa există câteva locuri în care creștinii și musulmanii au conviețuit sute de ani; toate se află în Balcani,